

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ “ЦЕНТР НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ІНІЦІАТИВ”

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ “МОЛОДІЖНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЧИНАЮЧИХ ЛІДЕРІВ”

ЛЮДИНА, ПРАВО, ДЕРЖАВА: ПРАВОВІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

ЗБІРНИК НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

15 ТРАВНЯ 2026 РОКУ

М. ВІННИЦЯ

л54 Людина, право, держава: правові та соціально-психологічні виміри: зб. матеріалів наук. практ. конф. (м. Вінниця, 15 травня. 2026 р.): Громадська Організація «Центр Науково-Дослідних Ініціатив., Вінниця: «ГО ЦНДІ» 2026.

Збірник містить наукові розробки науковців, представників практичних підрозділів Національної поліції та інших правоохоронних органів, докторантів, аспірантів та здобувачів вищої освіти, присвячені дослідженню теоретичних і прикладних аспектів розвитку взаємодії органів публічної влади та правоохоронних органів

Матеріали викладені в авторській редакції з незначними коректорськими правками.

Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ несуть автори.

Електронна копія матеріалів круглого столу безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті Громадської організації «Центр Наукового-Дослідних Ініціатив» у розділі «Архів наукових заходів», сторінка «Збірники наукових заходів» <https://gocsri.com/index.php/index/uk/index>

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова редакційної колегії

Зінченко Людмила Петрівна - засновник Громадської організації «Центр Науково-Дослідних Ініціатив»

Заступник голови редакційної колегії

Байцур Катерина Юріївна - співзасновник Громадської організації «Центр Науково-Дослідних Ініціатив»

Члени редакційної колегії:

Василенко Віктор Михайлович- перший проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Музичук Олександр Миколайович- проректор Харківського національного університету внутрішніх справ, заслужений юрист України, доктор юридичних наук, професор

Невядовський Владислав Олегович - учений секретар секретаріату Вченої ради, доктор юридичних наук, доцент

Іванцов Володимир Олександрович - кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри адміністративної діяльності

Чишко Катерина Олександрівна - кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем наукового забезпечення правоохоронної діяльності та якості підготовки кадрів

Статівка Олена Олександрівна – завідувач кафедри мовної підготовки, кандидат педагогічних наук, доцент

Ляска Оксана Петрівна - кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології та педагогіки

Шевченко Микола Ігорович,
вчитель педагогічних працівників групи навчальної роботи
Дніпровського ліцею безпекового спрямування
та національно-патріотичного виховання

КРИМІНОЛОГІЧНА ТА ВІКТИМОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Злочинність неповнолітніх є самостійним видом злочинності, що характеризується специфічними соціально-психологічними, віковими та правовими особливостями. Її специфіка полягає у нестійкості психіки підлітків, підвищеній емоційності, схильності до наслідування, недостатньому рівні правосвідомості та впливі найближчого соціального оточення.

В умовах воєнного стану криміногенна ситуація щодо неповнолітніх істотно ускладнилася. Перш за все, це пов'язано з масштабними соціальними потрясіннями: втратою житла, розлученням із батьками, евакуацією, зміною місця проживання, обмеженим доступом до освіти, безробіттям батьків та зниженням рівня матеріального забезпечення сімей. Одним із ключових криміногенних факторів є дезорганізація сімейного виховання. Значна кількість дітей залишилася без належного батьківського контролю через мобілізацію одного або обох батьків, загибель членів родини, психологічне виснаження дорослих або вимушене проживання окремо. За відсутності стабільного виховного середовища підвищується ризик формування асоціальної поведінки.

Не менш важливим чинником є порушення освітнього процесу. Дистанційне навчання, відсутність безпечного доступу до шкіл, тривалі повітряні тривоги та переміщення дітей між регіонами негативно впливають на соціалізацію

неповнолітніх. Освітній заклад традиційно виконує не лише навчальну, а й виховну, контрольну та профілактичну функцію, втрата яких створює додаткові ризики делінквентної поведінки.

У структурі злочинності неповнолітніх в умовах воєнного стану переважають корисливі злочини: крадіжки, грабежі, шахрайства, незаконне заволодіння майном. Це пояснюється погіршенням матеріального становища сімей та загальним зростанням соціальної напруги. Також спостерігається поширення кіберзлочинності серед підлітків, зокрема шахрайських схем у мережі Інтернет, незаконного доступу до інформації, використання цифрових платформ для протиправної діяльності. Окрему небезпеку становить втягнення неповнолітніх у діяльність організованих злочинних груп, незаконний обіг наркотичних засобів, зброї та боєприпасів. У прифронтових регіонах ризики такого залучення значно зростають через підвищену доступність зброї, ослаблення контролю з боку державних інституцій та загальну криміналізацію середовища.

Поряд із цим особливої уваги потребує віктимологічний аспект проблеми. Неповнолітні в умовах війни є однією з найбільш віктимно вразливих категорій населення. Вони часто стають жертвами домашнього насильства, сексуальної експлуатації, торгівлі людьми, трудової експлуатації, булінгу, шахрайства та інших кримінальних правопорушень.

Внутрішньо переміщені діти та діти, які втратили батьківське піклування, мають особливо високий рівень віктимності. Соціальна ізоляція, відсутність стабільного середовища, психологічна травма та недовіра до державних інституцій сприяють формуванню ситуацій підвищеного ризику. Часто саме ці діти стають об'єктами злочинних посягань з боку дорослих осіб.

Віктимна поведінка неповнолітніх може формуватися під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. До зовнішніх належать несприятливе сімейне середовище, соціальна занедбаність, негативний вплив однолітків,

інформаційна агресія та військовий стрес. До внутрішніх - психологічна нестійкість, низький рівень критичного мислення, довірливість, емоційна імпульсивність, потреба у визнанні. Особливе значення має проблема повторної віктимізації, коли дитина після пережитого насильства або злочину знову потрапляє у небезпечне середовище через відсутність належної допомоги. Недостатня ефективність системи соціального супроводу та психологічної реабілітації лише посилює цю проблему. У сучасних умовах профілактика злочинності неповнолітніх повинна мати комплексний характер і поєднувати кримінологічний та віктимологічний підходи. Йдеться не лише про попередження правопорушень, а й про зниження рівня віктимності дітей, формування безпечного середовища та забезпечення своєчасного реагування на загрози.

Серед пріоритетних напрямів слід виділити посилення соціального захисту сімей з дітьми, розвиток системи психологічної допомоги, удосконалення ювенальної превенції, розширення роботи служб у справах дітей, впровадження сучасних програм правового виховання та цифрової безпеки. Особливо важливою є міжвідомча взаємодія між правоохоронними органами, освітніми закладами, соціальними службами та громадськими організаціями.

Також необхідним є формування державної політики післявійськової реінтеграції дітей, які зазнали травматичного досвіду війни. Без системного підходу до відновлення соціального середовища ризику криміналізації молоді можуть мати довгострокові негативні наслідки для всього суспільства.

Отже, злочинність неповнолітніх в умовах воєнного стану в Україні набуває нових форм та характеризується підвищеним рівнем соціальної небезпеки. Війна значно посилила криміногенні фактори, що впливають на поведінку підлітків, зокрема соціальну дезадаптацію, руйнування сімейних зв'язків, освітні втрати та психологічну травматизацію. Одночасно неповнолітні залишаються однією з найбільш віктимно вразливих категорій населення, що потребує особливого державного захисту. Саме тому ефективна протидія підлітковій злочинності

повинна базуватися на поєднанні кримінологічної профілактики та віктимологічного захисту. Подальше вдосконалення законодавства, розвиток системи ювенальної юстиції, посилення соціальної підтримки дітей та впровадження сучасних профілактичних програм є необхідною умовою забезпечення безпеки неповнолітніх та формування правової держави в умовах воєнного та післявоєнного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Зінченко, Д. А. Віктимологічні особливості злочинності неповнолітніх. Злочинність і протидія їй в умовах війни: глобальний, регіональний та національний виміри: зб. доп. наук.-практ. конф. / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ; Кримінол. асоц. України, Наук. парк «Наука та безпека». Харків. ХНУВС. 2023. С. 88-90.
2. Чишко К. О., Суржикова Г.В. Віктимологічні фактори становлення делінквентної поведінки неповнолітніх у процесі соціалізації. Системний підхід до подолання сучасних викликів крізь призму безпеки, прав людини, права: зб. матеріалів наук.-практ. конф. / ГО «Молодіжна організація починаючих лідерів». Вінниця. ГО МОПЛ. 2025. С. 63-67.
3. Макарова О. П., Зінченко Д.А., Шевченко І.Ю. Психологічна робота з неповнолітніми, які перебувають у конфлікті із законом. Габітус. 2023. Вип. 52. С. 244-248. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.49.34>.
4. Зінченко Д. А. Особливості віктимологічного профілю неповнолітніх учасників злочинів. Концептуальні засади виконання кримінальних покарань в Україні: світові стандарти і національні цінності : дайджест стенд. доп. III Всеукр. наук.-практ. заходу у формі Кругл. столу: електрон. наук. вид. / [НДІ вивч. пробл. злочинності імені акад. В. В. Сташиса Нац. акад. прав. наук України, Від. дослідж. проблем кримін.-виконав. права. Харків. [Право]. 2025. С. 32